

Leni Riefenstahl, àngel... dimoni... persona...?

Magda Sellés

El passat 8 de setembre moria a la casa de Pöcking, a la vora de llac Starnberger (Baviera), la cineasta alemanya Leni Riefenstahl, havia fet cent un anys el 22 d'agost. La premsa va parlar extensament de l'esdeveniment. Alguns escrits conviden a la reflexió, sobretot perquè traspuen una visceralitat comprensible si considerem la barbàrie nazi. No hi ha cap argument que pugui suavitzar els horrors comesos en els camps de concentració, rotundament cap.

La majoria d'aquests articles es debaten entre l'admiració per l'estètica de la seva obra, pel gran talent de la cineasta, i el rebuig per la seva simpatia declarada pel nazisme i per Hitler.

Molts consideren que Leni Riefenstahl va pactar amb el diable en accedir a rodar el documental que Hitler li va encarregar, *El triomf de la voluntat* (*Triumph des Willens*, 1934) i per haver esdevingut la seva cineasta preferida. No els falta una part de raó, ja que la directora, en acceptar la direcció del documental, es vinculava a un dels personatges més malignes que podem trobar en la història de la humanitat. I, a més, perquè el magnífic treball realit-

zat per L. Riefenstahl sobre el moviment nazi assegurava la immortalitat del dictador.

També hi ha unanimitat a l'hora de lloar un dels millors documentals que s'ha realitzat d'uns jocs olímpics (*Olympia*, 1936) per la bellesa estètica i per la innovació tècnica. I, d'altra banda, es condemna que l'autora apliqués el seu talent a la magnificació dels cossos dels atletes, sobretot dels aris, tal com dictava l'estètica nazi oficial.

No hi ha unanimitat, en canvi, a l'hora d'interpretar el seu treball amb els nuba a l'Àfrica, ja que per alguns continuava mostrant el seu culte al cos, tal com predicava el nazisme, però per altres, els retrats dels cossos negres li servia per netejar el càrrec de consciència pel seu passat nazi.

En general, a l'hora de jutjar-la s'obliden els matisos que cal aplicar en examinar el comportament humà. Així, per què no es pot pensar en Leni Riefenstahl com una persona qualsevol que pateix unes determinades contradiccions? No va matar ningú, no va militar al partit nazi, però es va deixar arrossegar "per l'eròtica del poder". Volia dirigir cinema i va utilitzar els canals que li oferia l'elit que dirigia l'Alemanya de l'època per arribar allà on ella volia. Quants exemples podem trobar avui dia d'aquesta mena de comportaments? Li podem retreure que no es plantegés cap problema ètic ni moral, com havien fet Brecht o Benjamin, artistes contemporanis de l'autora. En escollir aquest camí va col·laborar amb la cúpula nazi i contri-

buí a glorificar la figura de Hitler en un documental d'una bellesa artística inqüestionable.

El que ens fa mal és haver de reconèixer la bellesa de l'obra posada al servei de la barbàrie que va sotragar Europa els anys trenta i quaranta del segle XX i, per aquest motiu, un cop manifestada la nostra admiració, ens veiem impel·lits a condemnar la seva creació pel context polític en el qual es va desenvolupar. No hi ha d'haver dubtes a l'hora de condemnar el nazisme o el feixisme, sobretot perquè encara en podem trobar rastres en els nostres països i cal que no siguem equívocs.

Em pregunto quants "Mefistòfil" com Leni Riefenstahl hi ha en cadascun de nosaltres? Llegiu si no *K. L. Reich*,¹ la magnífica novel·la de Joaquim Amat-Piniella, en la qual es perfilen diversos matisos de la condició humana:

"[...] els qui regalaven llurs cantines als Kapos per tal de no treballar, els qui aprovaven amb un somriure abjecte les crueltats dels alemanys vers els jueus o russos, els delators, els qui comerciaven amb el menjar dels altres, els qui haurien venut un germà per un plat de naps."

El grau de perversió dels camps va arribar a fer que algunes de les persones que lluitaven per un món més solidari esdevinguessin insolidàries, per la força de les circumstàncies. Potser el drama dels camps per als que van sobreviure fou aquest, el fet de pensar fins a quin punt, amb unes altres actituds, s'hauria pogut aturar aquella bogeria d'horror, sang i violència.

¹ AMAT-PINIELLA, J. *K. L. Reich*. Barcelona: Edicions 62, 2001.

L'ésser humà és un llop per a l'ésser humà o l'ésser humà és intrínsecament bo? Estem a favor de Hobbes o de Rousseau? Potser Carl G. Jung ens ajuda a desfer aquest entrellat quan ens parla de l'inconscient i quan ens convida a entendre que el procés de convertir-se en persona va lligat a la descoberta dels continguts de la nostra inconsciència. Com més conscients ens tornem dels continguts del nostre inconscient més responsables serem a l'hora d'actuar.

Així, per què no podem pensar que Leni Riefenstahl era una persona que es va deixar enlluernar pel moviment polític que es vivia a l'Alemanya de l'època i va admirar Hitler i el nazisme com havien fet també molts altres europeus "demòcrates"? Demòcrates que veien amb simpatia el moviment feixista perquè creien que posaria fi al "perill roig" que s'estenia pel nostre continent. No oblidem que alguns polítics europeus de dretes veien amb bons ulls un moviment que s'enfrontava a l'amenaça comunista. Per què, si no, un altre dels dictadors sanguinaris que ha existit en el segle XX, Francisco Franco, va poder guanyar una guerra contra un govern democràticament escollit i governar l'Estat espanyol després de l'ensulada del feixisme i del nazisme a Europa? Qui li va donar suport? Qui va finançar l'avió que va transportar Franco a la península? Qui va decretar la no intervenció en el conflicte bèl·lic espanyol mentre que els governs de Hitler i Mussolini enviaven els exèrcits a combatre a la guerra civil espanyola?

Fins i tot, com és que molts dels criminals de guerra nazi, criminals de

debò, persones que van participar en matances i exterminis massius, no van ser empresonats un cop acabada la Segona Guerra Mundial? No cal esmentar el degoteig de criminals nazis que s'han anat descobrint d'ençà que va acabar el conflicte, sovint per la intervenció d'entitats privades, sobretot jueves, més que per les autoritats pertinents. Qui va protegir criminals de guerra com Klaus Barbie, el carnisser de Lió? Als anys setanta alguns d'aquests personatges després d'emigrar a l'Amèrica del Sud van ajudar a les dictadures d'aquells països a cometre les pitjors atrocitats contra militants d'esquerres. També ens podem preguntar, com pot ser que fins fa poc no s'hagi pensat de retornar les riqueses espoliades a les víctimes de l'Alemanya nazi? I encara amb les reticències de la banca suïssa. O, per què es demana que s'oblidin les desaparicions dels militants d'esquerres i dels seus fills als països de l'Amèrica Llatina? És més, em pregunto, per què hem d'oblidar les crueltats comeses a l'Estat espanyol durant la guerra civil i durant la dictadura franquista? Es demana justícia, no venjança; i si es vol justícia, s'ha d'aplicar a tothom per igual, i perquè serveixi d'exemple a qualsevol il·luminat que pretengui estar en possessió de la veritat absoluta i que es cregui amb el dret d'actuar amb total impunitat. El camí cap a una justícia internacional és lent, però s'està iniciant amb la creació de tribunals internacionals per jutjar els crims comesos contra la humanitat.

Amb tota aquesta argumentació no defenso Leni Riefenstahl del seu passat nazi: va ser una simpatitzant d'aquest moviment, i això no s'ha d'oblidar.

Només miro de situar la seva figura en el context de l'època i denunciar les simpaties que va tenir, que, evidentment, no són les meves, i alhora matissar altres aspectes que podem oblidar.

Penso el mateix que l'Emili de *K. L. Reich* quan diu:

"[...] la pau general només podrà néixer aquell dia en què els homes la sentin en l'ànima [...] Que les lluites

continuaran, que altres guerres vindran, és més que segur. Però a cada prova, a cada maltempsada, més l'angoixa i la desesperació dels homes farà que s'escampi la llavor de la serenitat. La llargària del camí, la seva feixuguesa cruenta, no poden ésser motiu de fallença; cadascú haurà triomfat quan la humanitat sencera triomfi. Només cal sentir-se'n de debò part integrant."